

18- 18+

HET ROER OM

INHOUD

Voorwoord 4

1/VERNIEUWEND AAN DE SLAG 6

LINDA/1 11

2/HET EXPERIMENT 22

LINDA/2 30

3/ERVARINGEN LEEUWARDEN EN ROTTERDAM 32

LINDA/3 53

4/INSPIRATIEMIX 54

LINDA/4 59

Bronnen 60

Colofon 63

Het project 18-/18+ is uitgevoerd in opdracht van VWS.
Het mobilisatieprogramma Van de Straat wordt ondersteund door Kansfonds.

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

VOORWOORD

Het roer om! Met deze quote doen we een oproep om de kwestie 18-/18+ nu eens echt op te lossen. Want daar ligt een enorme kans om dakloosheid onder jongeren te voorkomen.

Met dit magazine bieden we inzichten uit de praktijk van Leeuwarden en Rotterdam, van jongeren zelf en beleidsmakers, van DRIFT Transitie management en kennis uit de transitiepsychiatrie. Deze inzichten zijn niet altijd nieuw. Ze laten wel zien dat wij zo verweven zijn met de systemen die we zelf hebben gecreëerd, dat we de meest voor de hand liggende oplossingen makkelijk over het hoofd zien. Het is belangrijk dat we weer baas over het systeem worden en zo jongeren oplossingen bieden die bij hun leeftijd en ontwikkeling passen.

We weten allemaal dat 18 jaar een kwetsbare leeftijd is en dat jongeren met een jeugdhulpverleden vaak 'zorgmoe' zijn. Dat ontslaat ons als samenleving echter niet van de taak deze jongeren de zorg te bieden die ze nodig hebben. Om daarmee te voorkomen dat ze in problemen raken die hen alle hoop op perspectief ontnemen.

Een goede voorbereiding op einde jeugdzorg betekent voor SZN dat gemeenten vanuit de leefwereld van jongeren het volgende aanpakken: woonplek, stabiel inkomen, schulden, toegang tot onderwijs en werk, iemand waar ze op terug kunnen vallen. Kortom, ondersteuning die nodig is op die leeftijd. Pas als deze zaken geregeld zijn laten we jongeren los.

Hella Masuger en Marleen van der Kolk

'Het roer om: aan de slag en doen wat nodig is!'

We hopen dat dit magazine inspireert om voor jongeren die dat nodig hebben doorlopende zorg te realiseren. Integraal werken moet daarbij centraal staan. In veel gemeenten staat dit echter nog in de kinderschoenen. En om dit mogelijk te maken is bestuurlijk en politiek draagvlak een randvoorwaarde zodat uitvoerende partijen het mandaat hebben om een aanpak te ontwikkelen en te handelen. Vervolgens, is ook in dit experiment gebleken, is het een kwestie van volhouden en een lange adem. Wij roepen gemeenten op om het heft in handen te nemen, partijen bij elkaar te brengen en te zorgen dat het roer nu echt om gaat.

Hella Masuger en Marleen van der Kolk

A photograph of two men. The man on the left is in profile, wearing a dark grey jacket over a light blue shirt, and is talking on an orange smartphone. The man on the right is wearing a dark red and black plaid shirt and is looking towards the camera with a neutral expression. The background is a plain, light blue wall.

1/VERNIEUWEND AAN

Het praktijkexperiment 18-/18+ is een vernieuwende werkwijze om kwetsbare jongeren doorlopende zorg, ondersteuning en goede begeleiding naar zelfstandigheid te geven. Zodat problemen worden voorkomen of opgelost.

A photograph of a man with a beard and short brown hair, wearing a grey textured sweater over a white t-shirt. He is holding a blue notebook open with both hands and looking off to the right with a slightly concerned or questioning expression. To his left, the side of a woman's face and her dark red and black plaid shirt are visible. The background is a plain light blue wall with a dark blue door on the right.

DE SLAG

DE KNIP

Als jongeren achttien worden, zijn ze voor de wet volwassen en verandert er veel. Voor jongeren die jeugdhulp krijgen, verandert er nog veel meer, want de jeugdhulp stopt. Ze kunnen dan een beroep doen op verlengde jeugdhulp (zie [Wettelijk kader](#) of volwassenenzorg, maar meestal zijn ze opgelucht dat ze eindelijk zijn verlost van de dwang van hulp. Ze willen het zelf uitzoeken.

Alleen, veel jongeren zullen het op zichzelf niet redden. Ter vergelijking: jongeren die bij hun ouders wonen, gaan pas met gemiddeld 22,8 jaar uit huis ([CBS](#)).

De knip bij achttien jaar staat al jaren goede zorg voor jongeren in de weg. Op hun negentiende, twintigste zitten ze diep in de problemen (schulden,

dakloos) en zijn ze ver verwijderd van hun ideale toekomst. Het kost gemeenten en hulpverleners veel inspanning, tijd en geld om hen weer op het juiste pad te krijgen, nog los van het leed van de jongeren. Hoe is deze negatieve spiraal te keren? Wat kunnen gemeenten, opvang en jeugdhulp doen om deze jongeren tijdig te bereiken en problemen te voorkomen?

Jacky

'Mensen van jeugdhulp zijn mensen die bij je thuis komen en zich overal tegenaan willen bemoeien. Dat vind ik het mooiste aan achttien worden: niemand meer die op mijn vingers kijkt en denkt te weten wat 'de zwerfjongere' nodig heeft.'

KANSEN

Sinds 2015 zijn gemeenten niet alleen verantwoordelijk voor volwassenenzorg, maar ook voor de jeugdhulp. Gemeenten zijn bovendien volgens de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 verplicht om na de jeugdhulp nazorg te verlenen als dat nodig is ([Artikel 2.1.2. lid 4, sub e](#)). Omdat alle zorg en ondersteuning nu de verantwoordelijkheid is van gemeenten, ziet [Van de Straat](#) (zie kader hieronder) kansen om met gemeenten en partijen in de regio oplossingen te vinden voor deze taaie problematiek.

Stephanie

'Ik kan niet naar school omdat ik schulden heb, ik heb schulden omdat ik niet naar school kan. Als ik klaar ben met de schuldhulpverlening ben ik te oud om studiefinanciering aan te vragen. Het is de vraag of ik ooit aan mijn verleden zal ontsnappen.'

Stichting Zwerfjongeren Nederland & Van de Straat

Stichting Zwerfjongeren Nederland (SZN) wil een betere toekomst voor dak- en thuisloze jongeren. Samen met de Federatie Opvang heeft zij Van de Straat opgezet, een mobilisatieprogramma om dak- en thuisloosheid onder jongeren te voorkomen. Een soepele overgang van 18-/18+ is een van de speerpunten. Doel: doorlopende zorg en oplossingen waarin zorg, welzijn, onderwijs, huisvesting, werk en financiën de handen ineen slaan om jongeren te ondersteunen bij het vormgeven van hun toekomst. Van De Straat werkt samen met DRIFT (Transitie-management Erasmus Universiteit Rotterdam) en wordt gesteund door Kansfonds en de Ministeries van VWS en OCW.

De gemeenten Leeuwarden en Rotterdam wilden hier graag op een vernieuwende manier mee aan de slag. Samen met Van de Straat zijn ze eind 2014 een praktijkexperiment voor doorlopende zorg van 18-/18+ begonnen. Dit zijn de vragen die ze uitzoeken:

- welke veranderingen in zorg en ondersteuning zijn nodig voor jongeren na de jeugdhulp?
- hoe willen we dat de overgang 18-/18+ verloopt?

JONGEREN NAUW BETROKKEN

Met alleen doorlopende zorg ben je er niet. Jongeren uit de jeugdhulp lopen ook aan tegen problemen met wonen, financiën, sociaal netwerk, school en werk.

Daarom is een aanpak nodig die al deze gebieden bestrijkt. Zodat jongeren zonder zorgen over bijvoorbeeld schulden of huisvesting aan hun toekomst kunnen werken.

Uitgangspunt is hún leefwereld en wat jongeren op dat moment nodig hebben, niet de 'systeemwereld' met z'n vaak starre regels en beleid. Jongeren worden nauw betrokken bij het experiment in Leeuwarden en Rotterdam, want zij weten precies waar ze tegenaan lopen en wat ze nodig hebben. De oplossingen moeten daar goed op aansluiten.

Stephanie

'Er zijn zoveel regeltjes en ik word steeds maar heen en weer gestuurd.'

LINDA/1

student Dierverzorging

Linda (19) woont zes maanden op kamers in Groningen. In februari 2016 is ze begonnen met de mbo-opleiding Dierverzorging. Linda ontvangt studiefinanciering: basisbeurs, een maximaal aanvullende beurs en een maximale lening. Linda heeft veel schulden. Ze is druk bezig een bijbaantje te zoeken om die te kunnen afbetalen. Een bijbaantje volhouden zal moeilijk voor haar worden.

Ze heeft veel stress van haar schulden, waardoor ze op school matig presteert. Ze slaapt slecht en heeft vaak last van nachtmerries. Dit komt door het gepieker over haar schulden en een trauma door een gebeurtenis in haar jeugd. Haar moeder is overleden en haar vader ziet ze heel af en toe. Hij is alcoholverslaafd.

[vervolg Linda →](#)

Therese van Amelsvoort:

'LAAT DE ONNATUURLIJKE LEEFTIJDGRENNS LOS'

Tom

'Als je achttien bent, denk je dat je de wereld aankunt. De meeste vrienden uit de opvang hadden geen goede ervaringen met volwassenen en zeiden op hun achttiende: ik smeer 'em, ik ga geld verdienen. Dat is eigenlijk bij niemand goed afgelopen. Hun problemen waren zo groot dat ze die onmogelijk zelf konden oplossen.'

Tom (23) werd op zijn veertiende uit huis geplaatst vanwege ADHD en psychoses. Op z'n achttiende besloot hij zijn zorg te verlengen omdat hij zichzelf nog niet zelfstandig genoeg vond. Hij was een uitzondering binnen zijn woongroep.

'Jongeren in mijn vakgebied, tussen de 15 en 24 jaar, zijn een extra kwetsbare groep voor psychische problemen. In deze leeftijdsfase gebeurt er heel veel tegelijkertijd. Zo zijn hun hersenen nog volop in ontwikkeling en reageert het jeugdige brein anders op omgevingsprikkels door de veranderprocessen in de grijze en witte stof, de dopamine en de hormoonhuishouding. Jongeren zijn nog impulsief en maken keuzes die gericht zijn op directe beloning, in plaats van dat ze zich druk maken over de consequenties op de lange termijn. Met achttien ben je meerderjarig voor de wet, maar dat is iets anders dan volwassen zijn.

Volwassen worden is een proces, dat niet met een verjaardag is geregeld.'

'De zorgbehoefte van jongeren is relatief groot, maar ze maken relatief weinig gebruik van de zorg. Naar een zorgverlener gaan is niet 'cool' en de drempel om hulp te vragen is vrij hoog. Juist op het moment dat de jongere het meest kwetsbaar is en het zorgsysteem dus heel krachtig zou moeten zijn, is dat systeem wankel door de leeftijdsscheiding van achttien jaar tussen jeugdhulp en volwassenenzorg. Dit staat de continuïteit van de zorg enorm in de weg. De volwassenenzorg is vaak onvoldoende ingericht op de levensfasespecifieke problematiek van jongeren, waardoor ze vaak letterlijk voor een dichte deur staan.'

De overstap betekent ook vaak een andere organisatie, locatie en nieuwe gezichten: voor deze groep een reden om snel af te haken. Zo verdwijnen jongeren dus dikwijls uit beeld, precies op het moment dat ze de begeleiding naar het op eigen benen staan het hardst nodig hebben. Zie ook de brief aan de Tweede Kamer over het [rapport](#) 'Kwetsbare jongeren op weg naar zelfstandigheid'.

De gevolgen voor jongeren: uitval, levenslange last en eenzaamheid. Van allerlei kanten komt weliswaar goedbedoelde, maar vaak te lichte en geen doorlopende zorg. Het **toenemende aantal crisisopnames** van jongeren

Uit recent onderzoek van Kinderombudsvrouw Magrite Kalverboer blijkt dat bij negen van de dertien gesloten jeugdhulpinstellingen het aantal crisisopnames het afgelopen jaar toenam. In 2015 was de verhouding van crisisbedden en 'gewone' bedden ongeveer gelijk. Zomer 2016 meldden instellingen 70 tot 85 procent van hun capaciteit kwijt te zijn aan crisisgevallen.

illustreert pijnlijk hoe groot de noodzaak is voor gerichte, laagdrempelige en preventieve zorg waarbij de onnatuurlijke leeftijdsgrens wordt losgelaten.'

Therese van Amelsvoort is hoogleraar Transitiepsychiatrie aan de Universiteit van Maastricht.

A full-body photograph of a man standing in front of a grey chain-link fence. He is wearing a dark navy blue jacket over a light blue collared shirt, dark grey trousers, and dark brown leather shoes. He has short brown hair and is smiling slightly. The background is a grey chain-link fence with black metal posts. The ground is paved with light-colored rectangular stones.

Derk Loorbach

'DWALEN OP STRAAT EN IN HET SYSTEEM'

Derk Loorbach

'We moeten jongeren omarmen in plaats van vangen in instituties, regels en organisaties. Dat vraagt lef en creativiteit'

'De afgelopen twintig jaar is er veel geïnvesteerd in dak- en thuisloze jongeren. Toch lijken er nauwelijks verbeteringen te zijn en blijven jongeren vastlopen. Nu gemeenten sinds 2015 verantwoordelijk zijn voor zorg, welzijn, onderwijs en participatie, ontstaat de kans om dit hardnekkige probleem heel anders aan te pakken. Dat is makkelijker gezegd dan gedaan, want er moeten tal van structuren worden doorbroken.

Problemen van kwetsbare jongeren zijn complex en hangen samen met verschillende domeinen. Een problematische thuissituatie leidt vaak tot slechte schoolresultaten en schooluitval. Ruim de helft van de jongeren in de opvang heeft schulden tot tienduizend euro en meer. Voor schuldhulp is een stabiel inkomen nodig, een stabiele woonplek en financiële ruimte om te kunnen aflossen. Studeren en schuldhulpverlening gaan ook niet samen: studiefinanciering leidt tot nog grotere schulden of zelfs het stopzetten van een al getroffen schuldhulpverlening. Ook al verhoogt een diploma uiteindelijk de kansen op een baan en dus op aflossen. Jongeren blijven vaak noodgedwongen zwerven. Zonder adres kunnen ze zich niet inschrijven bij een gemeente, waardoor ze ook geen bankrekening, zorgverzekering en uitkering kunnen regelen, zich niet kunnen inschrijven bij een opleiding of studiefinanciering en belastingtoeslagen kunnen aanvragen. Zonder hulp kunnen jongeren zonder adres onmogelijk ontsnappen aan deze vicieuze cirkel.'

'Voor elk probleem zijn er allerlei oplossingen beschikbaar: beleid, regels, wetten, loketten, organisaties, werkwijzen. Maar die werken niet samen en de jongeren met multi-

Bekijk hier het filmpje over het belang van de pilot

problemen raken verstrikt in het systeem. Schulden, verslaving, geen dak boven je hoofd, een diploma halen, jezelf kunnen redden – het hangt in het dagelijks leven allemaal met elkaar samen. De schotten tussen de domeinen maken het lastig om een probleem bij de wortel aan te pakken.

Dak- en thuisloze jongeren zijn vaak in problematische omstandigheden opgegroeid. Ze lopen in een cruciale levensfase achterstanden op die hun hele leven doorwerken. In plaats van (soms levenslange) kosten voor opvang, zorg, politie, justitie, schuldhulp en sociale diensten is het beter te investeren in ontwikkeling, perspectief en duurzame oplossingen en al veel eerder te werken aan perspectief voor deze jongeren. En ze dus niet te vangen in regels, bureaucratie en instituties, maar in te sluiten in de samenleving door lef te tonen, creatief te zijn en ruimte voor uitzonderingen te creëren.'

Derk Loorbach is hoogleraar Socio-economische transitie aan de Erasmus Universiteit en directeur van DRIFT.

FEITEN EN CIJFERS

Bijna **12.500** dak- en thuisloze jongeren staan in Nederland geregistreerd. Een onbekend aantal leeft op straat.

135.000 jongeren zijn buiten beeld (geen school, werk of uitkering).

50-60% van de dak- en thuisloze jongeren heeft een voor geschiedenis met jeugdhulp of Kinderbescherming. Zij zijn minder zelfredzaam en daardoor gevoeliger voor schulden, onderwijsuitval, werkloosheid en problemen met huisvesting.

70%

van de gemeenten heeft geen zicht op de jongeren zonder uitkering, werk of opleiding die geen beroep doen op de dienstverlening van gemeenten.

De Inspectie van het Ministerie van SZW onderscheidt drie groepen jongeren buiten beeld: niet-melders zijn onbekend bij een uitkeringsinstantie, hebben geen werk en gaan niet naar school. Melders-afhakkers melden zich voor een WWB-uitkering maar dienen na de zoekperiode geen aanvraag in. Melders-uitstromers stromen uit de uitkering maar de gemeente weet niet wat er met de jongeren gebeurt. Het is niet precies duidelijk uit welke typen jongeren deze groepen bestaan, maar het gaat deels om kwetsbare jongeren zoals zwerfjongeren, jongeren uit de jeugdhulp of thuiszitters.

Van **66.000** zgn. 'spookjongeren' weet de overheid niet *waarom* zij geen onderwijs, werk, uitkering hebben.

15-25%

van de gemeentelijke dienst Werk en Inkomen vindt het niet haar taak om deze jongeren in beeld te hebben.

WAT ZEGT DE WET?

Volgens de Participatiewet, de Jeugdwet en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) moeten gemeenten jongeren die dat nodig hebben integrale dienstverlening bieden, voor en na hun achttiende. In de huidige situatie is doorlopende ondersteuning niet vanzelfsprekend. Toch zijn er wettelijke richtlijnen die dit mogelijk maken.

Zo stelt de [Participatiewet](#) als doel: *'[...] meer samenhang op het terrein van de participatie, ondersteuning en begeleiding en jeugdzorg. Gemeenten krijgen meer taken en meer ruimte om zelf het beleid te bepalen. [...] Met als beoogd resultaat een integrale dienstverlening voor de burgers, zonder overbodige bureaucratie en regeldruk.'*

De Jeugdwet ondersteunt jongeren tot achttien jaar. Daarna treden andere wetten in werking: de Wmo, de Participatiewet, de Zorgverzekeringswet of de [Wet langdurige zorg](#). Ondanks de leeftijdsgrens kan Jeugdzorg doorlopen tot een jongere maximaal 23 jaar is, mits de zorg voor het achttiende jaar is begonnen en binnen een halfjaar na beëindiging van de jeugdzorg wordt opgepakt.

Gemeenten hebben te maken met:

JEUGDWET

→ goede overdracht van een jongere als deze va

PARTICIPATIEWET

→ zorgen dat jongeren die een uitkering nodig h

→ zorgplicht in scholing en re-integratie

WMO

→ vastleggen in een beleidsplan hoe de continuï

GEMEENTEWET

→ algemene zorgplicht.

naaf achttien jaar onder een andere wet valt
hebben, die ook krijgen

teit van ondersteuning wordt gewaarborgd

2/HET EXPERIMENT

In opdracht van het Ministerie van VWS heeft werkkingsverband Van de Straat het praktijkexperiment uitgevoerd met de gemeenten Rotterdam en andere gemeenten zijn voorlopers; zij verkenden al een overgang van jeugdhulp naar volwassenenzorg. Sinds eind 2014 experimenteren zij vanuit de jeugdzorg jongeren met doorlopende begeleiding aan te nemen per jaar. Zo willen ze voorkomen dat deze jongeren problemen komen en gaan zwerven als de jeugdzorg

t het landelijk samen-
xperiment 18-/18+
n Leeuwarden. Beide
een aantal jaar hoe de
org beter zou kunnen.
leefwereld van de
jongeren van 16 tot 23
en in steeds grotere
ugdhulp stopt.

Bert Deuling, gemeente Leeuwarden
'Kijk als gemeente naar wat nodig
is en niet naar wat er kan'

Bekijk hier wat jongeren nodig hebben

Stefan

Samantha

IEDER Z'N EIGEN AANPAK

Leeuwarden en Rotterdam zijn begonnen om samen oplossingen te bedenken. De jongeren waar het om gaat zijn hier nadrukkelijk bij betrokken. Vervolgens was de vraag: hoe vertaal je die oplossingen naar de praktijk en het beleid? Niet iedere oplossing is bruikbaar in alle gemeenten of voor elke jongere (zie pagina 43 voor een checklist van Friese gemeenten). Beide gemeenten volgden een andere aanpak. Rotterdam had al praktijkervaringen en kon de lessen daaruit meteen omzetten in beleid, zodat andere aanbieders en gemeenten er ook van kunnen leren. Leeuwarden begon tijdens het experiment met de praktijk en zet dat nu om in beleid. De ene aanpak is niet beter dan de andere.

Jongeren in **Leeuwarden** hebben een andere top-5 van knelpunten gemaakt dan jongeren in **Rotterdam**.

Jongeren Rotterdam:

- 1 Jongeren goed voorbereiden op zelfstandigheid
- 2 Geen wachtlijsten en betere doorstroming
- 3 Een toekomstplan maken
- 4 Bereikbaarheid van instanties vergroten
- 5 Duidelijke regels regiobinding en gemeentegrenzen

Jongeren Leeuwarden:

- 1 Wat kunnen jongeren verwachten bij zelfstandigheid met 18 jaar
- 2 Jongeren willen een vaste en betrouwbare begeleider
- 3 Hulpverlening en regelgeving moeten beter op elkaar aansluiten
- 4 Jongeren willen serieus genomen worden
- 5 Postadres en nachtopvang

INSPIRERENDE ZOEKTOCHT

Het experiment in Leeuwarden en Rotterdam is een boeiende zoektocht naar oplossingen om kwetsbare jongeren goed naar een zelfstandig bestaan te begeleiden. Het levert alle betrokkenen veel op. We willen de ervaringen die we hebben opgedaan graag delen. Welke weerstand moest overwonnen? Hoe kunnen andere gemeenten hiervan leren? Hoe hebben Leeuwarden en Rotterdam knelpunten geïnterpreteerd en oplossingen gezocht? Wanneer ben je tevreden? Wanneer en hoe stap je over van praten naar doen?

OPLOSSINGEN IN ZICHT

Gemeenten kunnen veel knelpunten van kwetsbare jongeren oplossen, merkten ze in Leeuwarden en Rotterdam. Voorwaarde is dat gemeenten de urgentie inzien en prioriteiten stellen, zoals dakloosheid voorkomen, of werken aan perspectief. En zich realiseren dat een goede overgang van 18-/18+ meer omvat dan alleen zorg. Het betekent ook:

- woonruimte (er is weinig betaalbare huisvesting beschikbaar)
- een stabiel inkomen (dat is nu vaak schipperen met aanvullingen uit de bijzondere bijstand)
- voorkomen en oplossen van schulden
- een diploma halen ondanks schulden.

INSPIRATIE

Dit inspiratiemagazine is nadrukkelijk geen kant-en-klaar-lijstje of stappenplan. Veel is afhankelijk van de cultuur en werkwijze van de gemeente, de zorgaanbieders en de jongeren zelf. De zoektocht naar de juiste aanpak is complex en nog niet klaar, maar geeft veel energie. Wij zijn ervan overtuigd dat onze ervaringen goede inspiratie zijn voor andere gemeenten en betrokkenen.

Bekijk hier het filmpje over de winst voor jongeren door het praktijkexperiment

Meer weten?

Een gemeentelijk stappenplan, inzicht in de groep kwetsbare jongeren en in wet- en regelgeving staat in de 'Handreiking voor gemeenten bij de overgang van jeugd naar volwassenheid: [Van 18-min naar 18-plus](#) van het Nederlands Jeugd-instituut (NJI).

LINDA/2

15.000 euro schulden

Linda heeft behoorlijk wat schulden, in totaal zo'n 15.000 euro. Ze heeft voor haar ziektekostenpremie bij zorgverzekeraar Zilveren Kruis een betalingsachterstand van meer dan zes maanden. Ze is daarom aangemeld als wanbetaler bij het CAK (voorheen ZIN) die, tot ze de zorgpremieschuld heeft afgelost, een hogere premie incasseert en rechtstreeks haar zorgtoeslag krijgt. Daarnaast heeft ze nog een aantal onbetaalde nota's voor het verplichte eigen risico. Linda is nu alleen basis verzekerd. Maar vorige maand had ze een ontstoken kies en is ze voor een spoedbehandeling bij de tandarts geweest. Dit wordt een rekening van ongeveer 250 euro. Linda kan dit niet betalen. Verder heeft ze, om haar kamer in te richten, bestellingen gedaan bij Wehkamp en Bol.com. Ook heeft ze een aantal boetes voor het rijden op een onverzekerde scooter en enkele verkeersovertredingen. Een betalingsregeling treffen met het CJIB is heel moeilijk.

[vervolg Linda →](#)

LINDA'S MAANDBUDGET

Inkomsten	Bedrag	Toelichting
Studiefinanciering	€ 802,54	Basisbeurs, aanvullende beurs en maximale lening, normen 2016. NB Een jongere met een minimum-inkomen op basis van jeugdloon (ca. € 625,- netto) kan nog moeilijker rondkomen.
Zorgtoeslag (€ 83,-, bronheffing)		Maximale zorgtoeslag 2016 voor alleenstaande is € 83,-. Gaat rechtstreeks naar ZIN.
Totaal inkomsten	€ 802,54	

Uitgaven	Bedrag	Toelichting
Huur particulier	€ 355,-	Kamerhuur incl. gas, water en licht.
Zilveren Kruis (€ 113,25)	€ 44,91	Norm CAK € 127,91 – zorgtoeslag € 83,- = € 44,91.
Rialto verzekeringen	€ 20,50	WA- en Inboedelverzekering. Hogere premie, want eerder met justitie in aanraking geweest. Daarom ook geweigerd bij 'normale' verzekering.
T-Mobile	€ 70,-	Telefoonabonnement voor 24 maanden. Loopt af in sept 2017
Reservering studiekosten	€ 94,25	Volledig lesgeld mbo is € 1.131:12 = € 94,25.
Reservering eigen risico ziektekosten	€ 32,08	Eigen risico € 385,- in 2016. € 385:12 = € 32,08.
Reservering studieboeken	€ 41,67	Schatting studieboeken per jaar € 500,-. Start februari 2016 € 500,-:2 = € 250,-:6 = € 41,67.
Totaal uitgaven	€ 658,41	

Inkomsten – Uitgaven **€ 144,13** **Bedrag dat maandelijks overblijft om van te leven. Dan is er nog niets geregeld met schuldeisers.**

3/ ERVARINGEN LEEUWA

Leeuwarden en Rotterdam experimenteren allebei om de overgang van jeugdhulp naar de volwassenenzorg goed te regelen, ieder op hun eigen manier. In beide gemeenten slaan de gemeentelijke afdelingen, de jongeren zelf en organisaties voor wonen, financiën, school, werk en ondersteuning de handen ineen om structurele oplossingen te vinden voor individueel maatwerk. In twee jaar hebben ze al veel bereikt. Jongeren, hulpverleners en gemeente hebben gezamenlijk de stand van zaken en behoeften op een rij gezet. Ze hebben jongerenteams opgezet, maken plannen voor zorg op maat en toekomstplannen met en voor de jongeren. De eerste veranderingen in beleid en samenwerking zijn al een feit.

ARDEN EN ROTTERDAM

Marijke Schilperoord,
gemeente Leeuwarden

'Bij ons werkt de Friese nuchterheid,
wat je nodig hebt als gemeente is
samenwerken, aanpakken en
doorpakken'

Bekijk hier wat er nodig is voor een soepele overgang 18-/18+

Het proces

WAAR BEGINNEN?

Leeuwarden begon het experiment in de praktijk, door de situatie van tien dak- en thuisloze jongeren uit te pluizen. Het bleek heel cruciaal dat jongeren, hulpverleners en medewerkers van de gemeente samen oplossingen op maat zochten. Leeuwarden startte bovendien met Onderwijs op Maat, dat (ex) dak- en thuisloze jongeren of die dat dreigen te worden een startkwalificatie laat halen en tegelijkertijd hun leven op orde helpt **brenge**n, zodat ze straks meer toekomstperspectief hebben. De praktijkervaringen worden opgenomen in structureel beleid en in de RMC-aanpak voor de brede groep kwetsbare jongeren.

Rotterdam, met een grootschalige aanpak voorloper in de aanpak van dak- en thuisloze jongeren, had een voorsprong in praktijkervaring. Hier werken ze al sinds 2013 aan een pilot

rondom doorlopende zorg. Om de goede ervaringen te bestendigen en ervan te leren, heeft Rotterdam op basis van onderzoek en evaluatie door alle zorgaanbieders en gemeentelijke clusters het beleid vernieuwd. Dit is onder andere verankerd in het integrale programma 'Elke jongere telt', waarin alle risicjongeren een plek hebben en een 'onbelemmerde overgang van 18- naar 18+' een belangrijk speerpunt is. Twee aanbieders (Stichting Prokino en Stichting Timon) zijn vanaf het eerste moment betrokken. In een later stadium zijn andere aanbieders voor de opvang en begeleiding van dak- en thuisloze jongeren en aanbieders van jeugdhulp in Rotterdam betrokken.

Bekijk hier het filmpje over verandering in de samenwerking

COMPLEX

In beide gemeenten is veel goede wil om de soepele overgang van 18- naar 18+ voor elkaar te krijgen. Het is wel enorm complex, realiseerden de deelnemers zich al doende.

Claudia Nanninga,
gemeente Rotterdam

'Kijk wat er achter de
schermen bij de gemeente
mogelijk is'

Warner Admiraal, stichting Timon

'Jongeren moeten weten op
wie ze terug kunnen vallen,
er moet continuïteit zijn'

Hoe dieper ze in de materie doken, hoe complexer het werd. Doorzettingsvermogen en tijd zijn nodig om de verschillende partijen te overtuigen van de noodzaak om af te stappen van de vertrouwde werkwijze en gezamenlijk nieuwe oplossingen te zoeken. Met

de individuele problemen en leefwereld van de jongere als uitgangspunt. Tegelijkertijd lijkt

het vaak om ogenschijnlijk simpele oplossingen te gaan. In sommige gemeenten krijgt elke jongere van 17,5 jaar die in jeugdhulp zit een brief van de gemeente. Met het verzoek om op tijd een uitkering aan te vragen waardoor onder andere de eerste vier weken zoekperiode volgens de Participatiewet naar een opleiding of werk kan worden omzeild.

Tom

'Het omslagpunt kwam toe ik in contact kwam met een lokale jeugdcoach. Die wist zoveel beter dan jeugdhulp hoe ik in elkaar zat en hoe mijn omgeving werkte. Met zijn tips kon ik eindelijk iets.'

WEERSTAND

Samenwerking en van elkaar leren is mooi en lijkt voor de hand te liggen, maar levert in het begin ook weerstand op. Iedereen doet al jaren enorm z'n best om de jongeren zo goed mogelijk te helpen. Als dan ineens de gemeente – onervaren nieuwkomer op dit terrein – met plannen komt zoals werken vanuit de leefwereld van de jongeren en voor iedere jongere van zestien jaar een toekomstplan maken, voelen organisaties zich voor het karretje van de gemeente

Dominique

'De enige begeleider die me ooit echt heeft geholpen kon ik niet houden, omdat ik naar een andere instelling werd verplaatst.'

gespannen. Laat eerst maar eens zelf zien dat jullie dat goed kunnen, is de gedachte dan al gauw. Bovendien heeft iedere partij z'n eigen werkwijze, regels, beleid en aanpak. Al ben je het met alle direct betrokkenen eens

over welk pad je voor een oplossing moet bewandelen, dan valt het toch niet mee om alle organisaties langs de route zover te krijgen dat ze allemaal hun slagbomen openen. Hier is uitzoekwerk, afstemming en overreding voor nodig. Toch zijn de deelnemers in beide gemeenten positief gestemd. Het experiment geeft vooruitgang vinden ze, en dwingt hen om de jongeren daadwerkelijk te betrekken.

CREATIVITEIT EN LEF

In Leeuwarden en Rotterdam werken medewerkers uit de jeugdhulp en Wmo-collega's op regionaal niveau samen aan het oplossen van concrete knelpunten. Iedereen zoekt uit wat er met de bestaande wet- en regelgeving mogelijk is en wat er verder nog nodig is. Hierdoor realiseren ze zich dat er eigenlijk al heel veel kan. Voor veel knelpunten is geen nieuwe wet- of regelgeving nodig, maar vooral creativiteit, flexibiliteit en lef.

HOE KRIJGT LEEUWARDEN HET ROER OM?

Priscilla is net achttien. Ze wil op zichzelf wonen, met ambulante hulp als vervolg op jeugdhulp. Via urgentie is een woning beschikbaar, maar er is geen duidelijkheid over inkomen. Priscilla doet BBL en verdient het minimumloon, dat is te weinig voor huur en levensonderhoud. Ze heeft geen steunend financieel netwerk. Contact met de gemeente, om financiële duidelijkheid te krijgen vóórdát ze zelfstandig gaat wonen, levert niets op: 'Wij kunnen niet in gesprek over situaties voordat deze aan de hand zijn.'

Na aandringen vanuit het experiment 18-/18+ over het belang van stabiliteit in inkomen, huisvesting, dagbesteding en vervolghulp worden in een gesprek met alle betrokkenen (Priscilla, jeugdcoach, consulent inkomen, wijkteammedewerker, projectleider) afspraken gemaakt. Bijzondere bijstand blijkt de oplossing om het inkomen aan te vullen en vanuit de Wmo wordt vervolghulp ingezet.

De oplossing lijkt simpel, maar het vereist nog het nodige duw- en trekwerk en tijdrovend gepuzzel om er te komen.

Hans Geleynse,
zelfstandig adviseur
'Zorg dat de gemeente
ook niet in vakjes werkt
en denkt'

Paul van der Zwaag, Zienn
'De samenwerking met de
gemeente en Duo verloopt
nu veel beter'

INKOOP & FINANCIERING

Betrokkene

'Dit is een heel duidelijke doelgroep waarmee je winst kan boeken als je dwars door alle domeinen heengaat. In plaats daarvan worden er vragen gesteld als *Waar staat welke cliënt nu ingeschreven?* of *Waar krijgen we niet voor betaald?*'

Betrokkene

'Ik heb al verschillende keren met mijn Wmo-collega van Financiën een integrale oplossing buiten de bestaande regelgeving om gevonden. Maar dan stuiten we altijd op het punt van de rechtmatigheid waar de accountantscontrole moeilijk over kan doen. Daar moeten we vanaf.'

Het is de kunst om bij alle betrokken organisaties maatwerkoplossingen als standaard aanpak in te voeren. Nodig daarvoor zijn zorgarrangementen van 16-23 jaar of zo nodig langer. Een gezamenlijk inkoopbeleid van jeugd- en volwassenenzorg (Wmo) dat niet is gebaseerd op de leeftijdsgrenzen maar op ontwikkelingsleeftijd van de jongeren. Zo verdwijnt de knip bij achttien jaar en kunnen jongeren de zorg en ondersteuning krijgen die zij nodig hebben. Van de kant van zorgaanbieders werpt het experiment al vruchten af: bij zorgaanbestedingen schreven veel jeugdhulpaanbieders eerst alleen in op zorg tot achttien jaar. Nu kunnen jeugdhulp en maatschappelijke opvang ook inschrijven op achttienpluszorg. Positief, vinden de

deelnemers, maar de manier van aanbesteden belemmert de integrale bekostiging. Het houdt de schotten tussen gemeentelijke afdelingen en andere organisaties overeind. Terwijl die schotten juist moeten worden afgebroken om de waaier aan problemen van jongeren tussen 16 en 23 jaar effectief te kunnen aanpakken. De gemeente kan dit oplossen door in de inkoopprocedure voorwaarden te stellen zoals deelname van jongeren aan de samenleving (diploma halen, werken), maatwerk en doorlopende zorg en door zorgaanbieders langdurig te financieren.

Betrokkene

'Beloon goed gedrag, stel ons veilig en breng ruimte voor ontwikkeling in de subsidierelatie in plaats van een marktsituatie te simuleren.'

BORGEN

Er is veel in gang gezet, vinden de deelnemers aan het experiment. Doorlopende zorg en ondersteuning vanuit de leefwereld van de jongeren worden in praktijk gebracht en structureel

opgenomen in het beleid, de manier van werken, de inkoop, en de samenwerking binnen de gemeenten en met haar samenwerkingspartners. Het gaat wel langzamer dan gehoopt. Zo dachten ze in Rotterdam dat alle onderdelen van de nieuwe aanpak eind 2017 zou zijn geborgd. Het programma 'Elke jongere telt' is vastgesteld met verschillende maatregelen en een aanpak voor onbelemmerde zorg, maar de uitvoering is nog in volle gang. In Friesland hebben ze een model ontwikkeld waar ze nu mee aan de slag gaan.

← TIJDSDUUR EXPERIMENT →

	A	B	C	D
	Het gaat het NU?	Hoe willen we het hebben?	Wat is gedaan om de gewenste situatie te realiseren?	Het gaat het in de toekomst?
Wonen				
Ondersteuning				
Werk/school				
Financiën jongere				
Financiën hulp				

De 5 niveau's waarop knelpunten kunnen voorkomen:

1 bij de jongeren zelf:

- motivatie, mentaliteit, structuur, focus op school, praktische vaardigheden

2 bij de professionals:

- mentaliteit, werkopvatting

3 bij de zorg- onderwijsinstelling:

- bureaucratie, regels, toelating, curriculum (leerplan), zorgmodule

4 op het lokale vlak: systemen, belangen, concurrentie?

- gemeenten, woningcorporaties, zorg

5 op het landelijke/bovenlokale niveau:

- ministeries, VNG, kredietbanken, zorgverzekering, inspectie

Samenwerking

DOORBRAAK

Als er iets belangrijk is in de overgang 18-/18+, dan is het wel samenwerking. In Rotterdam en Leeuwarden betekent het experiment een doorbraak in de samenwerking tussen de partijen rondom kwetsbare jongeren: de gemeente (en de verschillende afdelingen binnen de gemeente), de organisaties voor ondersteuning, wonen, financiën, school en werk en de jongeren zelf. In beide gemeenten werd al veel georganiseerd rondom deze jongeren, maar de samenhang liet te wensen over. Rotterdam heeft voor de aanpak van dak- en thuisloze jongeren van 18+ (volwassenenhulp) een goed georganiseerde ketenaanpak van aanbieders en gemeente. Woningcorporaties en de financiële dienstverlening zijn hier ook bij aangesloten. Deze samenwerking en ketenaanpak

Alle betrokkenen

'Het experiment creëert doorbraken: na 2015 heeft de samenwerking een *boost* gekregen.'

moet gaan aansluiten bij de jeugdhulp. In Friesland was de samenwerking al behoorlijk goed, door een overzichtelijke situatie, een hecht netwerk en korte lijnen.

Fietje Schelling,
zelfstandig adviseur

'Wat ik wil bereiken met jongerenparticipatie is dat we samen met jongeren de hulp ook echt gaan veranderen'

Wim de Ronde,
Prokino Rotterdam
Rijnmond

'We hebben wekelijks contact en zorgen dat zaken voor de jongere onmiddellijk geregeld worden'

Bekijk hier het filmje over de regierol van de gemeente

GEMEENSCHAPPELIJK GEVOEL

De deelnemers zijn enthousiast over het gemeenschappelijke gevoel. Ze zitten als collega's aan tafel, met grote betrokkenheid en een gedeeld gevoel van urgentie. Het lukt regelmatig over de eigen organisatiegrenzen heen te denken.

Rotterdam heeft al een integrale aanpak voor jongeren, Leeuwarden is net begonnen om aansluiting te zoeken met

Betrokkene

'Het is heel bijzonder om in deze samenstelling bij elkaar te zitten. We zitten nu meer als collega's aan tafel, met een gemeenschappelijk belang.'

organisaties buiten het zorgcircuit, zoals huisvesting, werk, onderwijs, schulden, zorgverzekeringen en sociale wijkteams. De toegang tot andere organisaties blijkt lastig. Iedere organisatie heeft z'n eigen wereld, beleid, werkwijze en

prioriteiten en gaat niet zo gauw uit zichzelf op zoek naar deze relatief kleine en voor hen misschien onzichtbare groep. Elkaar kennen, weten wat je aan elkaar hebt en een gemeenschappelijk doel smeert de samenwerking. Daardoor spreek je elkaar makkelijker aan – ook op lastiger onderwerpen – en houd je elkaar bij de les. Bestuurders en managers van de gemeente, jeugdhulp en onderwijs moeten de nieuwe werkwijze voortdurend op hun agenda houden en altijd open blijven staan voor verbeteringen.

ENTHOUSIASME VAN DE PROFESSIONAL VERSUS CONSEQUENTIES VOOR DE ORGANISATIE

Terwijl de direct betrokken personen zelf een gevoel van gemeenschappelijkheid hebben, hebben ze ook te maken met de organisaties waar zij werken. Die blijken vaak een stuk conservatiever. Door bezuinigingen en reorganisaties beschermen veel gemeentelijke afdelingen, regio's, zorgaanbieders en andere instellingen rondom kwetsbare jongeren hun organisatie en budgetten. Steeds weer de verhalen van de jongeren vertellen, zeker ook door henzelf, helpt de urgentie scherp te houden.

Betrokkene

'Veel partijen beschermen hun eigen gebiedje en budgetten, ook ikzelf. Dat staat haaks op de noodzakelijke innovatie.'

BLIJVENDE SAMENWERKING

Je kunt alles nog zo leuk uitvinden in een experiment, het gaat er uiteindelijk om dat een succesvolle aanpak op alle fronten wordt ingevoerd en in leven wordt gehouden. En dat samenwerkingsverbanden niet incidenteel zijn, maar voor de lange termijn, ook met organisaties buiten de gemeente en zorg. Het is ook belangrijk om oplossingen niet afhankelijk te laten zijn van personen en hun contacten. Individueel maatwerk vanuit de problematiek en leefwereld van de jongeren moet vanzelfsprekend worden voor alle medewerkers en organisaties, en in het beleid van al die organisaties zijn geborgd. Zodat de nieuwe aanpak ook in de toekomst overeind blijft en niet afhankelijk is van personen. Dat begint bij de gemeenten en samenwerking tussen hun interne afdelingen. Zij kunnen commitment van aanbieders vragen, onder andere door hun diensten voor de langere termijn in te kopen en te financieren.

WAT DOE JIJ?

Om goed te kunnen samenwerken, moet je van elkaar weten wat je te bieden hebt. De verschillende organisaties rondom kwetsbare jongeren en de doorverwijzers weten dat nu onvoldoende van elkaar. Er is ook geen overzicht van het aanbod. Deelnemers in Rotterdam en Leeuwarden hebben behoefte aan meer kennis over de problematiek en aanpak van dak- en thuisloze jongeren. Ook zoeken ze een manier om de effecten te meten. Dat is nu lastig, want na hun achttiende

Jan Lunshof, Jeugdhulp Friesland

'We zijn er sneller bij en werken niet meer achter elkaar aan'

Margret Homminga, Zienn

'Dat we gewoon van 18 tot 23 jaar door kunnen gaan dankzij deze pilot'

raken de jongeren uit beeld. Door goede voorbeelden te delen kunnen gemeenten, afdelingen en organisaties elkaar helpen.

Betrokkene

'Worden vraagstukken als deze alleen opgepakt wanneer er op grote schaal aandacht wordt gegene-reerd? Zo ja, dan sluiten we al bijna dertig jaar lang systematisch mensen uit.'

RUIMTE VOOR VERNIEUWING

De deelnemers aan het experiment hebben ruimte nodig voor vernieuwing en armslag. Voor oplossingen op maat moeten ze creatief aan de slag en hebben ze beslissingsvrijheid en

flexibiliteit van beleid en regels nodig. Het vraagt lef om die te nemen, maar het is ook boeiend om te ontdekken welke kansen dit oplevert. Steun van gemeentebestuur en -politiek is belangrijk; zij moeten de benodigde ruimte geven (waar nodig ook financiële ruimte) en vernieuwing toejuichen.

Inbreng jongeren

Gemeente Rotterdam

'De inzet van het jongerenteam houdt je scherp.'

Werken vanuit de leefwereld van de jongeren kan alleen met actieve inbreng van die jongeren zelf; zij weten als geen ander waar zij tegenaanlopen. Beide gemeenten hebben jongerenteams van zo'n tien ervaringsdeskundige jongeren die meedenken, meepraten, en meebeslissen over wat er nodig is voor een soepele overgang van 18- naar 18+. Hun aanbevelingen worden meegenomen in het beleid en de programma's.

Stephanie

'Het allerbelangrijkst is dat er naar deze jongeren wordt geluisterd en dat zij persoonlijk worden begeleid. Een beetje naastenliefde is misschien alles wat nodig is.'

Werken vanuit de leefwereld van de jongeren is het oorspronkelijke doel, maar in de praktijk zijn Rotterdam en Leeuwarden nog erg bezig met de wereld van de organisaties. Ze realiseren zich dat de inbreng van jongeren ook na dit experiment moet doorgaan. Nieuwe instroom van jongeren in de jongerenteams is nodig, zodat de input actueel blijft. Beide gemeenten zoeken nog naar een vorm hiervoor en bekijken wie dit moet organiseren en ondersteunen.

Rotterdam en Leeuwarden zijn er nog niet. Maar doen en aanpakken in plaats van eindeloos afstemmen en knelpunten inventariseren loont, merken ze. In Leeuwarden regelen ze vanuit de bijzondere bijstand de opstartkosten voor de kamerhuur van een jongere. In Rotterdam is door input van de jongeren de bereikbaarheid en communicatie van het jongerenloket verbeterd. Ook kun je nu per e-mail een afspraak maken en is de [website](#) uitnodigender voor jongeren. Medewerkers zien door de jongerenteams ook in hoe belangrijk voorbereiding op zelfstandigheid is en een plan om terugval te voorkomen. Lees [hier](#) de resultaten die de jongeren op een rij hebben gezet.

LINDA/3

thuisloos

Door alle stress krijgt Linda het niet meer voor elkaar om de opleiding Dierversorgung voort te zetten. Opdrachten krijgt ze niet af, toetsen haalt ze niet. Als de opleiding na de zomervakantie weer van start gaat, is Linda er niet bij. Door alle schulden had ze een grote huurachterstand voor haar kamer. De huisbaas heeft haar er na zes maanden uit gezet. Sinds voorjaar 2016 zwerft Linda van het ene logeeraadres naar het andere en af en toe slaapt ze een paar nachten in een opvanghuis voor dak- en thuislozen. Ze voelt zich daar onveilig, met al die oudere mannen en vrouwen.

[vervolg Linda →](#)

4/INSPIRATIEMIX

Hoe gooi je nu het roer om?

Hoe ga je samen met alle medewerkers aan de slag en hoe houd je het wij-gevoel? Dat verschilt natuurlijk per gemeente. Maar integraal werken is wel de sleutel tot de oplossing. In veel gemeenten staat dit echter nog in de kinderschoenen. En bovendien werkt dit alleen als er politiek en bestuurlijk draagvlak voor is. En boven alles is het een kwestie van volhouden en een lange adem.

We kunnen inspiratie putten uit het experiment in Leeuwarden en Rotterdam. Daaruit komen de volgende aanbevelingen voor gemeenten en haar partners.

- 1 Laat een jongere pas los als een woonplek, onderwijs of werk, stabiel inkomen, iemand om op terug te vallen geregeld is. Zorg voor een toekomstplan en maak van 'doen wat nodig is' de norm.
- 2 Een jongere van 18 jaar is qua ontwikkeling nog niet volwassen, verwacht dit dan ook niet en laat deze leeftijdsgrens los. Gun ook deze jongeren de ervaring van vallen én weer opstaan. Fouten maken mag.
- 3 Ga met jongeren in gesprek en blijf voortdurend met hen in gesprek, zodat je weet wat er speelt en wat de impact van je beleid is.
- 4 Neem een warme overdracht op in de gemeentelijke inkoopvoorwaarden.
- 5 Zorg voor een duidelijke toegang tot zorg en begrijpelijke communicatie.

- 6 Maak samenwerken aantrekkelijk. Stap uit de rigide marktwerking. Zet in op voortdurende uitwisseling van betrokken partijen en samenwerkingspartners.
- 7 Stel budget beschikbaar voor innovatie van de hulpverlening aan jongeren.

Bekijk hier het filmpje met tips aan gemeenten van jongeren

Bekijk hier het filmpje met tips aan gemeenten van professionals

Bekijk hier wat de pilot Samantha heeft opgeleverd

LEESTIPS

Careleavers standaarden van FICE International

Over voorbereiden op zelfstandigheid:

- Jongerenteam Rotterdam
- I'm ready

LINDA/4

naar school en eigen plek

Via de lokale opvanginstelling woont Linda nu in een klein appartement. Een paar uur per week krijgt ze ambulante begeleiding. Samen met begeleiders heeft ze het afgelopen halfjaar hard gewerkt aan het vinden van een geschikte opleiding, met veel intakes en testen op verschillende mbo-niveaus, extra begeleiding als voorbereiding en gesprekken met scholen over wat ze kan en wil. Het bleek lastig voor Linda om de draad van school weer op te pakken. Zelf zette ze hoog in, mbo-4 niveau, maar de scholen zagen dit niet zitten. Mede hierdoor speelde haar jeugdtrauma weer op en is ze in eerste instantie afgehaakt. Toch is het goed gekomen en heeft Linda ingezien dat niveau 2 echt ook een goede start is om die zo gewenste startkwalificatie te halen. Ze is hiermee begonnen en krijgt tegelijk een maatwerktraject op school. Omdat ze psychisch nog niet stabiel is en het zwaar vindt. Ze kan hierdoor halve dagen naar school.

Linda krijgt studiefinanciering en probeert een bijbaantje te krijgen, maar is erg gefrustreerd dat dit nog niet gelukt is. Ze krijgt begeleiding voor haar psychische problemen, om beter voor zichzelf te zorgen en om een beter beeld te krijgen van wat ze wel en (nog) niet kan.

Door nauwe samenwerking van de opvang, verlengde jeugdhulp, school en DUO krijgt Linda weer een toekomstperspectief.

BRONNEN

Brummelhuis, Kathleen & Drouven, Lambert/Bureau HHM, *Telling Zwerfjongeren, aantallen op basis van 2010* (2011, www.rijksoverheid.nl)

CBS/2016 Jongeren blijven langer thuis wonen (www.cbs.nl)

CBS, *Jongeren 'buiten beeld' 2013* (2015, www.cbs.nl)

CSD, *Advies Cliëntenraad Sociaal Domein 18- 18+* (op basis van aanbevelingen JONG doet mee! in samenwerking met de jeugd-ombudsman).

Does, Jeanette van der & Steen, Jacolien, *Jongeren buiten beeld: wie zijn ze en worden ze geholpen?* In: Sociaal Bestek (oktober-november 2015)

Eerste Kamer der Staten Generaal, Invoeringswet Participatiewet, Vierde nota van wijziging (2013, www.eerstekamer.nl)

Gemeente Rotterdam, *Elke jongere telt. Programma Rotterdamse Risicjongeren 2016-2020* (2016, www.rotterdam.nl)

GGD Amsterdam/DSP-Groep, *Het voortraject van Amsterdamse zwerfjongeren. Risicofactoren en hulpverlening tijdens hun jeugd* (2012, publicaties.dsp-groep.nl)

Hermanides, Elisa, *Na je 18de stoppen problemen niet*. In: Parool (13 augustus 2015, blendle.com)

I'm Ready! *Aanbevelingen op grond van deskresearch en interviews met jongeren* (2015, zwerfjongeren.nl)

Inspectie SZW, *Buitenspel. De uitvoering voor jongeren in de WW of bijstand* (2015, www.inspectieszw.nl)

Kinderperspectief, *Jongeren maken standaardcareleaving*. (kinderperspectief.nl)

Limburg, Margot, *Zorg voor 18+ niet hoog genoeg op gemeentelijke agenda*. In: Binnenlands Bestuur (28 januari 2015)

Loorbach, Derk & Anken, Kees van & Steenbergen, Frank van, *Wie voelt zich verantwoordelijk voor dak- en thuisloze jongeren?* (augustus 2015)

Masuger, Hella, *18 jaar: harde knip of liefdevol loslaten?* In: [Kennisnet Jeugd](#) (10 september 2015)

Mulder, Vera, *Hoe geven we 9.000 dakloze jongeren zonder hoop hun leven terug?* In: [De Correspondent](#) (2 mei 2014)

Mulder, Vera, *Je bent dakloos en wordt achttien: is er leven na de jeugdzorg?* In: [De Correspondent](#) (5 maart 2015)

Mulder, Vera, *Deze directeur ploetert voor al die duizenden dakloze jongeren die Nederland is vergeten.* In: [De Correspondent](#) (7 september 2016)

Nederlands Jeugdinstituut (NJI)/ Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), *Van 18-min naar 18-plus. Handreiking voor gemeenten bij de overgang van jeugd naar volwassenheid* (2016, www.nji.nl)

NOS, *Meer crisisopnames van kinderen en jongeren* ([bericht 8 november 2016, nos.nl](#))

Querido, Naomi, *Laat de onnatuurlijke leeftijdsscheiding los* (interview met Thérèse van Amelsvoort). in *De Psychiater* nr. 6, 2013)

Samenwerkend Toezicht Jeugd *Brief van 28 november 2016 aan de Tweede Kamer over rapport 'Kwetsbare jongeren op weg naar zelfstandigheid'* (www.rijksoverheid.nl)

Steenbergen, Frank van/DRIFT, *Tussenevaluatie transitie-experiment 18min/18plus* (17 augustus 2016)

Stichting Zwerfjongeren Nederland, *Top 5 van het Jongerenteam 18-/18+ Leeuwarden* (zwerfjongeren.nl)

Stichting Zwerfjongeren Nederland, *Top 5 van het Jongerenteam 18-/18+ Rotterdam* (zwerfjongeren.nl)

Stichting Zwerfjongeren
Nederland/Movisie, [Factsheet
Zwerfjongeren Nederland \(2016\)](#)

Van de Straat, *Jongeren
voorbereiden op zelfstandigheid.
Hoe doen instellingen voor
jeugdhulp in Rotterdam dat?*
(2016, [zwerfjongeren.nl](#))

Universiteit van Tilburg/KWINK
groep/RebeiGroup, *Een Onbemand
Probleem. Voorstudie maatschap-
pelijke kosten-batenanalyse
schuldenproblematiek*
(oktober 2016)

Wet maatschappelijke
ondersteuning 2015
([wetten.overheid.nl](#))

Diverse documenten en filmpjes:
[zwerfjongeren.nl](#)

COLOFON

Redactie

Hella Masuger, Marleen van der Kolk, Rinske van Duifhuizen

Tekst

Berber Paarlberg

Vormgeving

Karin Kerremans, DATBureau

Fotografie en films

Rebekka van Hartskamp en Marjolein Busstra, De Lege Fles

Uitgave van

Stichting Zwerfjongeren Nederland en Van de Straat (een samenwerking van SZN en Federatie Opvang)

zwerfjongeren.nl

Januari 2017

